

Адыгейм и Лышъхэ журналистхэм зэдэгүүцүүгээ адырилагь

Федерациемкэ Советын ителеканалэу «Вместе – РФ» зыфиорэм исъемочнэ куп Адыгейм щы. Журналистхэм республикэм, парламентын иапшъэрэ палатэ Адыгейм ихабзэ зэрэдэлажьэрэм яхылтэгээ сюжет агъэхъазыры.

Адыгэ Республиктэ и Лышъхээу Къумпыл Мурат лъэнъякохэм юф зэрэдэшээрэм, Адыгэ Республиктэ ихабзэ къулыкъухэмрэ Урысын Federaciem и Федеральнэ Зэлукэ Federaciemkэ и Советрэ шуугъя къытэу зэрэзэдэлажьэрэм афэгъехъигъя журналистхэм къафиотагь.

Язэдэлжээнэгъя пэублэ фэхъугъэр Урысын Federaciem ишъолтырхэм ясихъат къыхиубытэу 2016-рэ ильэсийн мэльтифэгъум и 25 — 27-м Адыгэ Республиктэ и Мафэхэр Federaciemkэ Советын зэрэшьизэхашгэгъяэрэй. 2017-рэ ильэсийн мэльтифэгъум и 27-м Federaciemkэ Советын экономикэ политикиемкэ и Комитет изэхэсигъо «Особенности социально-экономического развития субъектов Российской Федерации в современных условиях (на примере Республики Адыгея)» зыфиорэр Мыеекуапэ щызэхашгэгъагь.

«Республикэм итъехъагъехэмрэ ишъерильхэмрэ тъкызэратгүүчилгээ имызакъо, мэхъанэшко зиле юфыгъохэри къэтэтигъягъя, ахэм ащыщыбэ Federaciemkэ Советыр, Къэралыгъо Думэр, Урысын Federaciem и Правительства къыддеиэхээ, зэшотхын тъэгъягь. Ар афэгъехъигъя псырыкъуапээр зэрагъэпсигъя, транспортыр бэу зызызеклоштыгъя гъогум изы Iахь феде-

ральнэ мылькум зэрэхагъэхъажьыгъэм. Матвиенко Валентина Иван ыпхъум тыфэрэз тиреспубликэклэ мэхъанэшко зиле социальнэ юфыгъохэм язэшшохынкэ Iепыгээту къызэрэфтэхъурэм фэши», — хигъенэфыкыгь Къумпыл Мурат.

Сенаторхэр къадеиэхээ дэкыгъо зэхэсигъохэр, зэлукэгъуэр зэршыгъэхэм республикэм и Мафэхэр Урысын Federaciem зэрэшьизэхашгэгъэм Адыгейм и Лышъхэ анаэ тираригъядзагь.

Адыгейм ыццэклэ сенаториту Federaciemkэ Советын щэлажь. Республиктэ изаконодательнэ хабзэ илъиклор Хъолсэрыкъо Мурат, Адыгейм икъэралыгъо хабзэ игъэцэклэ къулыкъу илъиклор Олег Селезневыр ары.

Журналистхэр джащ фэдэу промышленностын, мэкъу-мэшым, туризмэх хэхъонигъя ашынымкэ, федеральнэ программэхэм ахэлэжъэнхэмкэ амалэу щызэхэм къаклэупчилгээх, социальнэ лъэнъякъом епхыгъе улчилхэри къатыгъягь. Республиктэ и Лышъхээ экономикэм, бизнесым хэхъонигъя зэршыгът лъэнъякохэм, Адыгейм инвестициихэр нахыбыэу къыхальханхэмкэ юфтыхъабзэу зэрхажащхэм къатегуучилгээ. Джаш фэдэу Адыгэ Республиктэ и Лышъхээ шьольтырим ылашхыэ ит пшъерильхэм афэгъехъигъя къафиотагь.

«Лъешеу тынаэ зытедгээтын, ткъуачэ

зэтхылтэн фээ юфыгъуабэ джыри зэшотхынэу тапэ иль. Къэралыгъо хабзэм икъутамэхэм яшыгъуэу зэдэлажьэх зэршоигъом мэхъанэшко ил. Республиктэ Federaciemkэ Советырээ зы пшъерильхыу зэдэдгээцаклэрэр — цыфхэм ящыгъэл-псэукэ зыкье гээтигъяныр ары. Тапэкли шуугъэ къытэу

тызэрээдэлжээштэм, тиреспублике щыпсэухэрэм яфедэхэм ар зэрадиштэштэм сицыхэ тель», — хигъенэфыкыгь Къумпыл Мурат.

Адыгэ Республиктэ и Лышъхээ ипрес-къулькыу Сурэтэр А. Гусевым тырихыгь.

Лэштэгъуиц гъогу

Урысын полициер загъэпсигъяр ильэс 300 зэрэхъугъя фэгъехъигъя зэхахьэу тыгъуасэ щыагъэм хэлэжьагь ыкчи зимэфэкл хэзигъеунэфыкыхэрэм къафэгушуагь Адыгэ Республиктэ и Лышъхээу Къумпыл Мурат.

АР-м и Лышъхээ пэублэ пасаль къышызэ, мы къулыкъум зицхиэнэгъя гъогу езыхыгъя пстэуми, ветеранхэм ямэфэклэ къафэгушуагь, гущыл дэхабэ къапигъохыгь. Къэралыгъом хэхъонигъяхэр ышынхэмкэ мы къулыкъур къэралыгъо институт шьхьаалэхэм зэршыцыр хигъеунэфыкыгь. Кадрхэм альэнхэмкэ ведомствэр нахь гъэптигъяэнэр, аш имэхъанэ зыкъе гээтигъяэнэр пшъэрэлти шьхьаалэу къыгъэнэфагъя. УФ-м и Президентэу Владимир Путинийм къызэрэхигъяшшэу, къэралыгъом щыпсэурэ нэбгырэ пэпчэ зэрэхуумагъя, сыйд фэдэрэ ухайти Iепыгэту къызэрэфхэштхэр ышыэн фое, ашкэ полицием иофшээн зэрэхшиштэр мэхъанэшко ил.

Ильэс шынчим къыкъоцл къулыкъум иструктурэ, ыццэ, ыгъэцаклэрэ зэблэхъугъя хью къыхэгъягь, ау сыйдигъоки пшъэриль шьхьаалэу зэмхъокъигъэр цыфхэм яфитынгъэхэмрэ ящынгъончагъя къеухъумэгъяхэр, мамырныгъэрэ рэхъятыгъя къэралыгъом илъинхэр ары, — къыуагь Къумпыл Мурат къэзэрэхуогъохъээм за-къыфигъяэзэ. Адыгейм хэгъягъу клоцл иофхэмкэ и Министерствэ зызэхашагъэм къыщгэжъягъяу ведомствэм хэхъонигъяхэр ышынхэм иедзыгъуаклэ егъэжъягъя хьюгъя. Ильэс тлокъирэ тфырэм ехъугъя республикэм ихбээхуумаклохэм тиреспублике ил рэхъятыгъя къаухъумэ. Оперативнэ-къулыкъу иофшээнр шуугъэ къытэу

зэхээгъэнэм зиахьышу хэль ведомствэм ипэщаагъяхэр Владимир Михненкэм, Клубэ Русльян, Александр Шинкаревым, Василий Смирновым, Александр Сысоевым, Александр Речицкэм инэу тафэрэ. Непэ а пшъэриль тэрэфшэшьашу зэшүүхэх ведомствэм илашэу Владимир Алай. Рэхъятыгъя, мамырныгъя ыкчи щынгъончагъя зэриль шьольтырхэм Адыгейр зэращищым тирэгушхо. Мы мэфэкл шыгъомкэ къулыкъум иветеранхэм сафэгушо ыкчи сирэзэнгъя гущыгъэр апэсэгъох. Мыхэм ашыщхэр непи общественнэ иофшээнэм чанэу къыхэлажъях, къыткэхъухъэрэ лэхужхэм яхэгъя шу альгэйбуу пүгъэнхэм дэлажъях. Ныбджэгъу лъаплэхэр, шуумэфэклэ

шьори, шуигупсэхэм сышуфэгушо, псаунгыгъя пытэ шуунэн, шло щыгээр зэкэ къижуудэхъунуу сышуфэльяло.

Къулыкъур ахызэ бзэджа-шэхэм апэуцужхы зыпсэ зыгъэтэлгээгъя полицием иофшэхэр тэгэгүүшпшэх зэрэмыхъуштыр, ахэм лъыхъужхынгъяу зэрхажаагъяр егашээм тигу зэрильштэр Адыгейм и Лышъхээ хигъеунэфыкыгь.

Лъыхъужхэм яшэжь агъэльта-пэээ, иофхъабзэм хэлэжьагъэхэр зы та��ырэ афэшыгъуагь.

Полицием иофшэхэм ямэфэклэ къафэгушуагъя АР-м и Къэралыгъо Совет — Хасэм и Тхъаматэу Владимир Нарожнэр, федеральнэ инспектор шьхьаалэу Сергей Дрокинэр, АР-м и Ашшэрэ хыкъум и Тхъаматэу Трэхъо Аслъян.

Творческэ купхэм къагъэхьыагъя мэфэкл концертмэклэ иофхъабзэр зэфашыгъыгь.

ТХЪАРКЬОХЬО Адам.

Нэкыр зыгъхэр рагъэблагъя

Адыгейм ыкчи Краснодар краим ашыпсэурэ быслымэнхэм я Диндэлэжъаплэ пэшорыгъяшшэу къызэритирэмкэ, Бирамыр мэкъуогъум и 15-м тэфэ. Мэфэкл изыфэгъехъазырын рагъэжъягь.

Ар къэмисызэ, мэкъуогъум и 9-м пчыхъэм АР-м и Лышъхээ цыфхуу нэкыр зыгъхэр хагъэлэжъынхэм къещакло фэхъугъя. Зэкъошынгъяэм иплощадэу Мыеекуапэ и Гупчэ мэшит дэжь щыгээм пчыхъэм сыхъатыр 8.00-м зэкэ зынэхъэрэ къырахъэблагъях.

Къэлэ паркым щызэхашащтых

Мэкъуогъум и 12-м, Урысыем и Мафэ, иофхъэбзэ зэфэшхъафыбэ Адыгейм щызэхашэ. Мыеекуапэклэ иофхъабзэхэр зэкэ къэлэ паркыр ары зыщицоштхэр.

Мэфэкл мафэр митинг-концерткэ къызэуахыщт. Патриотическэ орэдхэр коллективхэм мэфэ ренэм паркым къышаоштых, духовой оркестрэм концерт къытыхыщт. Къэлэцыкъухэм апае хэушхъафыкыгъяэ иофхъэбзэ зэфэшхъафыбэ зэхашащт. Гущыгээм пае, цыф Iепэласэхэм мастер-классхэр къатыштых, кино-театрэу «Гигантэм» мультфильмэхэр къыщагъэльэгъошт. Нэмыкэл иофхъэбзэ зэфэшхъафыби агъэнэфагь.

Къэшоюко купхэмрэ орэдьиохэмрэ зыхэлэжъэшт программэклэ мэфэкл аухыщт.

Урысыем и Мафэ ехъулIэу

ХЭХЬОНЫГЬЭХЭР НЭРҮЛҮЭГЬУХ

1992-рэ ильэсүм кыщыублагь мы мэфэкыр зышыIэр. РСФСР-м иквэралыгьо суверенитет фэгъэхьыгъэ Декларациер заштэгъэ мафэр Урысыем щихагъэунэфыкынэурагъэжьэгъагь, 2002-рэ ильэсүм Урысыем и Мафэ ашыжыгь.

Ильэсүбэхэм а мэфэкыр кызыдкыгъэр бэмэ кыагурымыloy, ау зыгъэпсэфыгьо мафэу зэрэштым кыхэкыкэ, зэрицкыгъаэм тетэв хагъеунэфыкыгь. А мафэм ыцы «Урысыем ишхъафтынгъэ и Мафэу» бэмэ кыаоштыгь. Непэ мэфэкыр зыфдэми ыцы пстэури ашыгуузэх, аш зебтээшьомбгьоу укытегущыиэн ишыкгэжъэхэп.

Урысыем и Мафэ щыэнүм ляпсэ фэхъугъэ хуугъэ-шагъэхэм зэхъокынгъэу кыздахьыгъэхэр кыэралыгьом кызэрэклou кызээтигъэхэп. 1990-рэ ильэсхэр зыфдагъэхэр ахэм кахиубытагъэхэм дэгьоу кыашыгь. Цыфхэр аш фэдэ зэхъокынгъэхэм афхэвзасырыгъэхэп, зыпкытиныгъэ щыгагъэп, зэо-зэпэуцужжэхэр субъектхэм ашыщхэм кыартаджэштыгъэх, терроризмэ, нэмыхи бзэджэшэгъэ хыльэхэм заушьомбгьуштыгь...

Непэ тызымыгъэрэзабэ щынэнгъэм хэтэлъагьоми, джа ильэсхэр зыфдагъэхэр кыдэлпльйтэхэмэ, нахьышум ылъэныкыкэ зэхъокынгъэу фэхъугъэхэр кыхэмьгэшчынхэ пльэкиштэп. Анах шыхьаэр а льэхъанам ельэпшагъэмэ, экономикэм хэхъонигъэ инхэр зишигъэхэр ары.

Экспертхэм кызэрэхагъэшырэмкэ, 1990-рэ ильэсхэм кыэралыгьом чыфэшхоу тельхимэ инфляциемэ гумэкынгэ шыхьаэр а. Аухынгъэхэр ашыщхэм зишигъэхэр ары.

2000-рэ ильэсүм медицинэм сомэ миллиард 204-м ехъу халхъэгъагъэр. 2017-рэ ильэсүм а пчагъэр сомэ триллионищым нахьыбэ хуугъэу гупчэ СМИ-м кыаты.

рэ ильэс 16 — 18-м мы тофыгъохэр дэгъэзэжыгъэ хуугъэ, инфляциер 2017-рэ ильэсүм итыгъэгъээ мазэ кызэрэтигъэгъэмкэ, процента 2,5-м нэсэу кьеыхыгь, кыэралыгьом чыфуутлыгири проценти 3-м къехъу жырэп.

Экономикэр нахьышу зэрэхъугъэм ишыхыат бизнес инми, гуртыми, цыккими зызераушьомбгүрэр, хызыметшаплэхэр нахьыбэ зэрэхъухэ-

ИнвесторхэмкИ аужырэ ильэс 10 — 15-м Урысыем нахь хыопсагьо хуугъэ. Санкцихэм апкы кыкыкэ кыэралыгьом кынигъо зэфэшхъафхэр илэ хуугъэхэм, инвестициеу кыхалхъэрэр феди 2,5-кэ нахьыбэ хуугъэу гупчэ СМИ-м кыаты.

Мэкьюмэш хызыметым Мхэхъонигъэу ёшыгъэхэр нэрилэгъэху. Тыгу кыэтэжкугъэгъэйж колхоз зэхээжыгъэхэм кыагъэнэгъэ чыгуу зыпарэми ымыгъэфедэу, цырау щылтыгъэхэр, улэжьын умылъэкиштэу зыфалоштыгъэхэр. Непэ мары тиреспубликэ изакьоу пштэмэ, амылжэйэу чыгуу гектар илъяжэп пломи хэуконоигъэ хуущтэп. 2000-рэ ильэсүм лэхыгъэ тонн миллион 65-м ехъу Урысыем ёшыгъэхыгъэ. 2017-рэ ильэсүм а пчагъэр миллиони 140-м нэсигь. Коцыр Iэкыб кыэралхэм анахыбэу алэкіэзыгъахъэхэрэм ашыщ Урысыер. Кыэралыгьо программэ зэфэшхъафу щылэхэм къадыхэлтыгъэ Iэпилэгъоу мэкьюмэш хызыметым щылажжээмэ зышлоигъохэм е зыгъэжэгъахъэхэм кыратыхэрэм яшуагъэкэ, ар мыльку къэкуалэу кыхэзыххэрэм яячагъэ ильэс къес нахьыбэ мэхъу.

Медицинэм хэхъонигъэ Минхэр зеришыгъэхэм, непэ аш льэкышишо илэ зэрэхъугъэм, технологиякхэр зэрэшагъэфедхэрэм демыгъештэн

плээкиштэп. Экспертхэм кынээрэхагъэшырэмкэ, 2000-рэ ильэсүм медицинэм сомэ миллиард 204-м ехъу халхъэгъэ. 2017-рэ ильэсүм а пчагъэр илэ хуугъэхэм, инвестициеу кыхалхъэрэр феди 2,5-кэ нахьыбэ хуугъэу гупчэ СМИ-м кыаты.

2000-рэ ильэсүм лэжыгъэ тонн миллиард 65-м ехъу Урысыем ёшыгъэхыгъэ. 2017-рэ ильэсүм а пчагъэр миллионы 140-м нэсигь. Коцыр Iэкыб кыэралхэм анахыбэу алэкіэзыгъахъэхэрэм ашыщ Урысыер. Кыэралыгьо программэ зэфэшхъафу щылэхэм къадыхэлтыгъэ Iэпилэгъоу мэкьюмэш хызыметым щылажжээмэ зышлоигъохэм е зыгъэжэгъахъэхэм кыратыхэрэм яшуагъэкэ, ар мыльку къэкуалэу кыхэзыххэрэм яячагъэ ильэс къес нахьыбэ мэхъу.

медицинэ Iэпилэгъур цыфхэм нахь алъыгы хуугъэ. Гущыэм пае, 2005-рэ ильэсүм аш фэдэ Iэпилэгъур зэрэтигъагъэр нэбгырэ мин 60-мэ, 2017-рэ ильэсүм нэбгырэ мин 960-м ехъугъ. Нахьыпкэ аш фэдэ Iэпилэгъур зытууатынам пае Урысыем икъэлэ шыхьаэр уклон фягъэмэ, джы субъектхэм ашыщхэм IэзэпIэ гупчэшхоху амалышхохэр зиэхэр кыащызэуахы-

гъэх. ЫлкIэ хэмьлъэу непэ диспансеризациер пкун плээкишт. Сымэджэххэр гээжээжыгъэ хуугъэх, кIеу кыззуахыгъэри, джыри ашырэри мацкэп, непэрэ лъэхъанам диштэрэ оборудованиемкэ зэкIэри эзегъэпсихъагъэх.

Клээцыкыу Йыгылпэхэм Клээцыкыу йыгылпэхэм гумэкыгъоу кыэралыгьом ильэгъэхэр тыгу кыэтэжкугъэгъэйж. Непэ аш фэдэ Iофшыгъээп. Гущыэм пае, 2012-рэ ильэсүм чыпIэ мин 800 фэдэз клээцыкыу йыгылпэхэм кыашатыгъагьыкы процент 64-м ехъоу а Iофыгъор дэгъэзэжыгъэ хуугъагъэ. 2017-рэ ильэсүм проценти 100-у ар зэшохыгъэ хуугъэ, субъектхэм аш фэдэ чэзыухэр ялжхэп. Гээсэнгъэм, шээныгъэм, культурэм, спортым алъэныкьокз хэхъонигъэу щыгагъэр гурит ыкы спорт еджэпIакIэу кыашыхэрэм, культурэм и Унэу агъэлжхэрэм, музеуу кыззуахыхэрэм, нэмыхыбэхэм кыаушыхыаты.

Нэмыхи зигугуу кыэшшын плээкиштэр бэ. Мэкьюогъум и 12 мэфэкI мафэр щыгызыхъэхэм кыщыублагъэу кыэралыгьом хэхъонигъэу ёшыгъэхэр зытхыгъэхэм кыээтигъэхэрэм, аш фэдэ пшъэрэлти зыфэдгъэуцужжырэп. Кыхэдгэжэшмэ тшыоигъор, сид фэдизэу непэ щыгызыхъэхэр ары.

ХҮҮТ Нэфсэт.

Урысыем икъэралыгъо архив къулыкъу

ЦЫФЛЬЭПКЪИМ

Урысыем иархив итарихъ чыжъеу кыщежъе, лэшлэгъу пчагъе ащ кыкыгъ. Къэнэгъэ ижырэ тхыгъэхэм кызэралыгъорэмкэ, пачыхъеу Иван Грознэм идокументхэм юфэу адашлагъэр зыдэтхэгъэ тхыльыр ары тарихым льапсэ фэхъугъэр. Ар 1572 – 1575-рэ ильэсхэм атефэ. А уахтэр Урысыем иархив къулыкъу икъежъаплэу плытэн плъэкъышт. Ау Петр I-м зэхъокыныгъе Урысыем щишигъэхэр къэралыгъо архив къулыкъум льапсэ фэхъугъеу ары зэралтытэрэр.

А лъэхъаным урысыбзэм гүштээ «архивыр» къыхехъагъ учреждениеу документхэр — ыспэртххэр, унашьохэр, письмехэр зычэлтийн архив фаусыгъ, ащ юф щызышлэхэрэм архивариус арауагъ.

1712-рэ ильэсэм бэдзэогъум и 16-м кыдэклигъе унашьом теткэ Сенат архив зэхашэ, етланэ Коллегиехэм яархивхэр агъэпсихэу рагъажъе. Ау хэбзэгъэуцугъэм тетэу архив къулыкъур зэхэщаагъэ зыхьутгъэр 1720-рэ ильэсэм мэзэм и 28-р ары.

Октябрьскэ революцием ыуж РСФСР-м и Народнэ комиссархэм я Совет идекреткэ 1918-рэ ильэсэм мэкуогъум и 1-м архивхэм ягъэорышлэнкэ къэралыгъо орган зыкI щылэхъугъе, РСФСР-м и Наркомпрос архив юфымкэ игъэорышлэнкэ Шъхьаэ ащ тетэу зэхашэ. Етланэ 1929-рэ ильэсэм СССР-м и Гупчэ гъэорышлэнкэ ар агъэпс.

Ильэсбэхэм архивхэм ясистэм ыклоц юфхэмкэ Народнэ комиссариатын епхыгъеу щытыгъ. Ильэс зээклэхъохэм а къулыкъур зэпхыгъэ ведомствэхэр зэблахъу, ыцни зэхьонгыгъэхэр фэхъух.

2016-рэ ильэсэм имэлтильфэгъу мазэ Росархивым Урысые Федерацием и Президент

Андрей Артизовымрэ Къумпил Муратрэ.

епхыгъеу юф ыштэу регъажъе. Непэ Урысыем иархив лэгэлтиштэу гоштыгъеу гээпсигъе — федеральнэр, УФ-м исубъектхэм яхэр ыкы муниципальнер.

Адьгеир штэмэ, мы къулыкъум ихэхъоныгъэ зэпхыгъэр хэкум итарихъ ары. Административнэ-чылпэ зэхъокыны

гъэхэу Совет хабзэр агъеуцу зэхьум мыш щыхьугъэхэм архивым чылпэшхо щаубыты. 1924-рэ ильэсэм, бэдзэогъум и 22-м Адыгэ (Черкес) исполнкомым иунашьокэ Архивхэмкэ бюро зэхашэ ыкы ащ пащэ фашы Роман Горнаевыр. Архивхэмкэ бюром штэрьиль шъхьаэу илгээр угъоигъе документхэр къеухъумэгъэнхэр, фондыкэхэр ыкы материалыкэхэр угъоигъэнхэр, ахэр учет шыгъэнхэр ары. Къулыкъур Адыгэ хэку исполнкомым хэтэу щытыгъэми, Гупчэ ыкы Тэмыр-Кавказ край архив бюром яхыгъеу юф ыштэштгъе.

Мыльку зэрэшмыиэм къы-

хэкIэу къулыкъум игъэпсийн Адыгейим кынкэ щыкыуагъ. Зы юфышэ закъу архивым илгээр, ар пащэр аргыгъе, документхэр щыптыгъинэу чылпэ щылгээп. 1925-рэ ильэсэр ары нылэп ар зычэтишт унэр къазэраторыгъэр ыкы ащ угъоигъе материалхэр щызэррагъафэу зырагъэжъягъэр.

1936-рэ ильэсэм Адыгейим иадминистративнэ гупчэ Мыекуапэ къызахъыжым, Адыгэ хэку архив Гъэорышлэнкэ Мыекъопэ къутамэрэ зэхагъэхъажыгъэх.

Адьгеим иархив фонд Хэгэгэу зэошхом чынэгъэшхо ригъэшыгъ. Кынкэ документхэм ашыщхэр Гурыт Азиим ращигъагъэх, ызынкыко заом игъом къодыгъэ. Мыекуапэ шъхьафит зашыжым, архивым иофышэхэм къуаджэхэм, къутырхэм къадэнгъэ документхэр аутюнжыгъэх. Ращигъэ документхэм 1944-рэ ильэсэм къагъээжыгъ, ау нэмьцхэм зэхакутгээ Мьеекуапэ архивыр чытынэу унэ тэрэз щыгъотыгъошуугъэп. 1945-рэ ильэсэм икэухым урамэу Пионерскэм тетунэу N 212-м ичынуу щыщлахъ къыратыгъ. Етланэ 1977-рэ ильэсэм Къэралыгъо архивыр джы зычэт унэм (Калининым иурам) агъэклюжыгъеу ащ члэт.

Хэкур Краснодар краим къызыхэкъыжым, архивым и Гъэорышлэнкэ эмьлхыгъеу АР-м и Къэралыгъо архив ар хууѓэ. 2010-рэ ильэсэм АР-м иминистрэхэм я Кабинет и Унашьокэ архивыр АР-м икъэралыгъо казеннэ учреждениеу «АР-м и Лэпкэ архив» мэхъу. Арышь, ильэс 100-м къы-

клоц мы къулыкъум ыцэ бэрэ зэблахъугъ, ау сыйдцэ зехъи, ившьэриль дэгью ыгъэцэклагъ, иофшэн къыщигъэклагъэп.

Мы чылпэ къыщысомэ шлоигъу непэ къулыкъум тегъэпсыхъэгъе унакэ Мыекуапэ зэрэшагъацуурэр. Урысые Федерациим и Правительствэ иунашьокэ федеральнэ целевой программэу «Урысыем икультур (2012 — 2018)» зыфиорэм къыдыхэлтыгъау Мьеекуапэ Лэпкэ архивым иунэ щашы. Икыгъе мазэм алэрэу Адыгейим

Хаджэбыекъо Сайд.

Унакэм итеплъ.

Лэпкэ архивым иофышэхэр.

Тикъуаджэхэм яцыф шАгъохэр

ИшыIЭКЛЭ-псэукIЭ щысэтхыиP

Непэ зигугуу къэтши тшIоигъор Теуцожь районымкэ Пчыхъалыкъуае икIэлэ пIугъэу, икъуаджэ, зыщыщ районым, мы лъэхъаным зыщыпсэурэ Адыгэкъалэ ямызакъоу, Адыгэ Республика м ичилэгъуабэхэм, янахъыжъхэм блэкъыгъэ уахътэр агу къэзыгъекъыжыщт Лыхъетыкъо Асхъад ары.

Журналистэу улажъэ зыхъу-
кIэ, цыфыбэмэ уахъхъе, нэуа-
сэ пфехъурэри макIеп. Ильэс
60-м ехъугъэу районым тыщ-
лажъашь, а кIэлэ нэгушор тапэ
кымыфагъэу cloрэп. Ау тауа-
лIэу, тыйдэгүшыIэу зыхъугъэм
ильэс 20 фэдиз тешлагъ. Джащ
къыщегъекъягъэу тыйзэнбджэ-
гъу. Цыфышу, бэрчэт, иадыга-
гъэ гъунэнч, IoфшIекъошху,
ишыIЭКЛЭ-псэукIЭ щысэтхыиP.

Лыхъетыкъо Асхъад 1938-рэ
ильэсм мэкъуогъум и 15-м
Пчыхъалыкъуае къышыхъу. Яти яни еджахъэху щытыгъэхъэп,
колхозым щылажъэштыгъэхъ.
Апэрэ сабьеу къафэхъу гъагъэхъ
Асхъадрэ Рашиетрэ. Ахэм
зэшхъэгъусэхэр ащигушукIху
псэухъэз, 1941-рэ ильэсм нэ-
мыц техаклохэр тикъэралыгъо
къытебэнагъэх. Асхъад ятэ
Илясэ лъыгъэхъэ заом апэ
уухагъэхэм ащишыгъ. Сыбыр
шхончэо дивизием хэтэу ильэс-
ре ныкъорэ зэуагъэу улгээхъ
хыльэ къытыраши, ылъэко
лынъюкъо пымытъжъу 1943-рэ
ильэсм ишэкъогъу мазэ къе-
клюжыгъягъа.

Къызегъэзжэми щысыгъэп.
Улгээшо зэрэтельзэ колхоз
губгъо IoфшIенхэр къызыскIэ
кумкэ механизаторхэм, цыфу
губгъом щылажъэхэрэм ашхы-
щытэр, псыр аригъеулэштыгъэ.
Джащ фэд, ишхъэгъусэу Фат-
тимэти пкIенакло клоштыгъэ.
Аретани Илясэ заом къызекъи-
жым зэшхъэгъусэхэм лъфи-
гъих къызэрфэхъу гъагъэз —
Сафыет, Марыет, Асиет, Нури-
ет, Нэфисэт, Сачнет.

Сыцыкъугъеми, заом ильэ-
хъан тхъамыкIагъоу тыйхэтэ-
гъэр сцыгъупшэрэп, — elo Асхъад. — Тянэ тхъамыкIэм тигъэ-
быльызэ чыунэ зилхэм адэж
тищэштыгъ. Зэгорэми тыйзэры-
сым снарядыр къитефэгъягъ.
Нэмыцхэм зыфаер ашIештыгъ.
Унагъохэм чэми, мэли, чэти
яэр ежхэм яягъ. Тэ тичилэрэ
ОчэпшыякIэмрэ азыфагу Псэ-
кьюпсэ закъо дэчъы, улпъэмэ
щызеклохэрэри ольгэгъ. Кымэ-
фэ мэзагъ, партизан унагъоу
Ересэкхэу нэмыцхэм паль-
гъехэм яхъадэхэр памыхъижхэу
кIэрэуарэхэу бэрэ зэрэпагъэ-
лъыгъагъэхэр сцыгъупшэрэп.

1996-рэ ильэсм гурт еджа-
пIэр къуухыгъ. Пышэз мэкъу-
мэш институтын чэхъанэу игу-
хэлъыгъ, ау тхъильхэм ягъэ-
хазырын бырсыр къыпакъы-
гъети, ильэс чимынэнным фэш
Шытхъалэ дэт кооперативнэ
техникумым мэзих курсэу ила-
гъэр къуухи, бухгалтер сэнхэ-
тыр зэригъэгъотыгъ.

IoфшIенхэр 1957-рэ
ильэсм Пчыхъалыкъоу сельпом щыригъэхъягъ. Бэрэ пэмитэу Шев-
ченкэм дэтыгъэ сельпом агъекуагъ, 1962-рэ
ильэсм ятэ идунаи зехъожым, Пчыхъалы-
къоу сельпом къыгъэ-
зжэхъягъ. 1968-рэ ильэ-
см сельпохэр зыз-
хатжъожхэм, Тэхъут-
мыкъуае ащэжъи, аш
дэт сельпом 1973-рэ
ильэсм нэс IoфшIекъо-
шагъ. Аш ыуж Адыгэ-
къалэ къырагъэблэгъэ-
жъи, апэ РТП-м, етланэ
Теуцожь райпом ябух-
галтер шхъягъа. КIэ-
кIэу къэплон хъумэ, потребкооперацаем
IoфшIапIхэу зигугуу къэт-
шыгъэхъем ильэс 32-рэ ябух-
галтер шхъягъа къыгъягъ.

Аш ыуж «Адыгейскогорга-
зым» къащэжъи, аш ильэс
20-рэ ябухгалтер шхъягъа. 2009-рэ
ильэсм ильэс 52-рэ
бухгалтер шхъяа IoфшIекъо-
шагъ, ильэс 71-рэ ыныбжъа. Зи-
гъепсэфынэу тыйсажыгъягъ.

— IoфшIекъо-
шагъ заочнэу Крас-
нодарскэ кооперативнэ техни-
кумри, аш ыуж Москва дэт
институттэу профессиональнэ
бухгалтерхэр къэзгъэхъязыр-
хэрэри къэсийхъыжыгъягъэх,
— elo Асхъад. — Медальхэрэу
«За доблестный труд» ыкIи
«Ветеран труда» зыфилохэрэр
къысатыгъэх. Партием ирайкомхэм,
райисполкомхэм, «Адыгэ-
облпотребсоюзым», райпотреб-
союзхэм, район администра-
циихэм къысфагъэшшохъэгъэ-
щытху тхъильхэр 150-м шокы.

Иунагъу

Лыхъетыкъо Асхъад ятэ Илясэ
идунаи 1962-рэ ильэсм
уухи унагъор ежъ къызылъ-
хэнэм ыныбжъягъэр ильэс 24-
рэ ныIэп. Ежыими 1957-рэ
ильэсм Гыщмэ япхью Любэ
шхъягъусэ фэхъугъэклагъ. Уна-
гъом къинэгъэ нэгыгъре 12-мэ
анахъыкIэм ильэсипл ыныб-
жъягъ, ышыпхъуитф еджалпIэм
чэсигъэх, тIур пединститутын-
ре медучилишиым эшдэж-
штыгъэх. IoфшI псынкIагъэп.

— Ау сугу згъекIодыгъэп,
сшипхъухэрэ хуупхъэх, — elo
Асхъад. — Тызедэжхээзэ зэ-
кIэми техникумхэр, училишхэр
къауухыгъэх. Сэри сиунагъокэ
пшиэшьитфирэ зи шаорэ сиэ
хуупхъягъ. Ау кIалэхэм Аслан, Азмэт, тши-
пхъухэр.

еджэкIуагъэх 1984-рэ ильэсм
идунаи зехъожым. Сабиыхы-
ме зыкъаэтыфэ ИшпIэгъу къыс-
фэхъугъэхэр сшипхъухэрэх. Тхъэм
псауныгъэ пытэрэ гъэ-
шIэ къыхъэрэ къаритынэу са-
фэльяло. Бэу сафэрэз.
Сипшашаэхэу МулиIэти,
Замирэти, Асиети медучили-
шир къауухыгъэу Адыгэкъэлэ
сымэджэштым ильэс 40-м ехъу-
жыгъягъ щэлажъэх. Хариетрэ
Светэрэ кооперативнэ техни-
кумым щеджэгъэх, Адыгэкъэлэ
IoфшIекъо-шагъ. Сишшоу Даутэ
псэольшэти техникумр къуу-
хыгъ, Керченскэ зэпрыкы-
пIэм унэхэр щызыгъэуцухэрэм
ахэт. Нысе хуупхъэ къысифицагъ.
Сандэ Ханэхъумыя яхъя. Лъфи-
гъиту я — Руссланэр Шыхъам-
рэ. Сильфыгъэ нэбгырихмэ
къакIэхъухъажыгъягъу къорэльф-
пхъорэльф нэбгыгъре 13, ахэм
къапыфэжыгъягъу 10 си. Сши-
пхъухэм, сипшашаэхэм, сика-
лаэ къакIэхъухъажыгъэхэм къа-
пыфэжыгъягъэхэм тятерэ сэры-
ре тиэрэ нэбгыгъре 86-рэ мэхъ.

ЛакъомкIЭ анахъыжъ

— Лыхъетыкъохэм кэ бэ ти-
хъурэп. Анахъыжъир сэры. Зэ-
кIэри тиычхъалыкъуаех. Тя-
тэжжэ плашъэхэр Матыурэ Ерэ-
джыбэрэ, — къытфелуатэ Асхъад. — Апэрэм текыгъэхэ
Къэсэкихъуа Аслан, Рэмэза-
ни, Моси, Юныси ошIэх, едже-
гъэшхэр. Ерэджыбэрэ ылъэнэ-
къохэ щыIэр сэры, сяташым
икIалэхэр Аслан, Азмэт, тши-
пхъухэр.

Зигугуу къытфашыгъягъэхэм
благъягъу сымышэу ахэтирэ Рэ-
мэзанэр Азмэтрэ. Аслэр зы-
тинэуасэр МВД-м и Теуцожь
райотдел ишащэу зыщытигъэм
къыщегъягъягъ. Аш ыуж Мые-

къуапэ ащэжъыгъягъу
ІэнэтIэшхуу зытуы-
гъэхэр, джы ыгъэца-
кIэрэри цыфмэ ашIэ.
ЫшнахъыкIэу Мосэ
Теуцожь райсобесым
итхъамат, аш къы-
кIэлъыкIорэ Юныси
МВД-м и Тэхъутэмь-
къоу районотдел иша-
щэ игуадз. Яунэкъош
Аслан ДОСААФ-м
иофшIапIэу Адыгэ-
къалэ дэтим итхъамат.

Зигугуу къэсшы-
гъэхэм къахэбгъэшы-
щтыр къыхъэхыгъуаеу
зэкIэхэрэ цыфышIуу,
IoфшIекъо-шагъоу, мы-
тхыгъэр къызфэдгъэ-
хазырыре янахъыжъеу
Асхъад фэдэ закIэ.

Щыгъупшэхэрэп

— Уахътэу блэкъыгъэр сцы-
гъупшэрэп, сцыэлпъэкIыжъы-
ш, ахэр сугу шлукIэ къэсэгъэ-
жыхъ. Советскэ Союзым и
Лыхъужъэу Нэхэе Даутэ ти-
еджапэ идиракторыгъ. Тятэ
дэх къакIоштыгъ. Заом ыпкэлэ
зэддэжажыгъэу щытыгъ. ШIу си-
лэгъущтыгъ, сцыгъупшэрэп.
ТикIэлэгъеджагъэх Джамырэ
Абубэчир, Шхъапцэжыкъо
Дзээштэ, Гышш Айдэмэр. Ахэр
арыхъ гъогу тыйезгъэхъягъэхэр.

— Пчыхъалыкъоу сельпом
IoфшIенхэр зыщесэгъажъэм
ибухгалтер шхъягъа. Нэхэе
Едыдж. Ар къызэрсфыщты-
гъэр непэ къызнесыгъэм сугу
шлукIэ иль. Потребкооперацаем
лэшIэгъу щанэ фэдизэрэ
бухгалтер шхъяаэу сзызшэлажъэм
пащэхэр, тучантсхэу цыф бэ-
дэдэмэ IoфшIекъо-шагъ. Ахэр
фэбагъэр хэлтэу бэрэ сугу къэ-
сэгъэхъ. Ахэм ащишыгъ
Тэхъутэмькъуаэх Хъут Юныс,
КIэрмыт Мэдин, Ерэджыбэр
Шыхъам, МыекъуапэкIэ Гышш
Нурбий, Адыгэкъалэх Хъокло
Хъазэрэ, нэмыхыкIэри, — икъэ-
лотэнхэр фэухыхэрэп Асхъад.

— Джащ фэд, «Адыгейскогор-
газым» сыкъащэжъи, лэшIэгъу
тфандэрэ IoфшIекъо-шагъ ил-
эсэштыр гъэнэнч. Аш фэдэ
циф нэхъой шлукIэ ынайхъ
ильэс 80 зэрэхъурэ ми мазэм
и 15-м хигъэунэфыкIыцт.

Тэри, «Адыгэ макъэр» ары.
Лъешэу сугуалэ лъэпк гэ-
зетыр нахъ дэгъу зэрэхъу. Унэу
укеэзильфыгъэм ыбзэу
апэ зэхэхыгъэм уасэ фэмы-
шыныр акылынчыагъ.
Лыхъетыкъо Асхъад ицыфы-
шугъэ, иадыгагъэ, ипсэукIэ-шы-
кIэ, идунэтетыкIэ къяпоплэн
пльэкIыцтыр гъунэнч. Аш фэдэ
циф нэхъой шлукIэ ынайхъ
ильэс 80 зэрэхъурэ ми мазэм
и 15-м хигъэунэфыкIыцт.
Мы мазэм ахицээнчээсэхэхэр
тигъээштыгъэхэм сызхащэ,
къысльэкIох. Ау непэ сидунае
къэзыгъэдаххэрэр, къэзыгъэ-
баиххэрэр сиgyунэгъухэр арых.
Ахэр ЦыкIу Пышмаф, аш ыш-
нахъыкIэу Азмэт, Тыгъужъ Адам,
газ IoфшIенхэрэ Джармэкъо Аскэр, тихъа-
блекIэ тыйзэдэкIэлагъэу, сиынб-
дэжъоу, джыри къалэмкIэ си-
гъунэгъоу Зонтов Хъалид.

«Адыгэ макъэм» пишын щыIЭп

— Рэмэзан, лъэпк гэзетыр
къистхыкIэу, аш седжэу зэгъэ-
жагъэр 1958-рэ ильэсир ары,
ильэс 60 хъульэ, — къытфелу-
те Асхъад. — Аш семыджеу
сцышIэшшүтэп, пэсшын гъэ-
зети щыIЭп.

— КъызэрэсIогъахэу, Теу-
цожь, Тэхъутэмькъоу район-
хэм, Адыгэкъали IoфшIекъо-
шагъ. Гъобэкъуа щегъэжъя-
гъэрэ шапсыгъэ къудажхэхэм ан-
сэу ащишыгъэхэрэм, Мыекъуа-
пи, Красногвардейскэ, Шэуджэн
районхэм къарыкIхэрэмы ти-
зэдэлжажыхэу хуугъэ. Арыш,
ахэм афэгъэхыгъэхэ тхыгъэхэм
сагъатхэ. Гъэзетим къихъа-
гъэ зы бэлстуупшырэп.

МэшбэшI Исхъакъ фэгъэхы-
гъэу Шхъэлэхъо Дарико къыт-
хыгъэр сидым пэшшын! Тхъэр
етагъ ар къызфатхыгъэм, къэз-
ытхыгъэм бээ аултым-
кIэ. Хьот Замрэт ичилэ къы-
фитхыгъэр зымыуасэ щыIЭп.
Угу мыжъоми, ар къызэритхы-
гъэ фэбагъэм ыгъэкткун. Ансам-
блэу «Ислъамыем» Прагэрэ
Берлинрэ концертхэр къызэр-
шитыгъэхэр, лъэпкын ибыракъ
Европэм зэрэшагъэбэстагъэр,
ымакъэ зэрэшагъэжынчыгъэр,
нэмыхыкIэти тэзигъэшшагъэр
«Адыгэ макъэр» ары.

Лъешэу сугуалэ лъэпк гэ-
зетыр нахъ дэгъу зэрэхъу. Унэу
укеэзильфыгъэм ыбзэу
апэ зэхэхыгъэм уасэ фэмы-
шыны

Афэрэзэх, шукІэ афэлъаiox

Бэмшіеу «Адыгэ макъ» иредакции кыыуқлагъ муниципальнэ гъэпсыкэ зиэ «Афысыпэ къоджэ псэуплэм» ипащэу К. А. Шуцлэм къоджэдэсхэм ацлеклэ кытхыгъэ письмэр. Ар зыфэгъэхыгъэр къоджэ тофыгуабэхэм язэшохынкэ 1-элэгъу къафэрхъухэу, ягумэкыгъохэр зэхэзышлэрэ цыфхэр ары.

Натхъо Пшымраф.

Бастэ Хис.

Гъэнимкэ мыхэм алъеклэ кыззрамыгъанэрэм, 1-элэгъу къазерафхъухэрэм апае цыфхэр, къоджэ псэуплэм иадминистрации лъешэу афэрэзэх. Мыхэр, хэти гъогоу, тофшленеу къихыхыгъэм ялъытыгъэу мэлажъэх, мэспеух, гъэхъэгъашхэри ашых. Аш да��лоу яцыфыгъэ, яадыгагъэ нэмийкэу зеконхэу къафадэрэп. Ахэм афэдэ цыфхэр.

Жэнэ Казбек.

Хурум Казбек.

Сыдигъуи, сид фэдэрэ лъэхъани цыфхэм агъельапэ зэдэлжыныр. Зиамалыр нэмийким 1-элэгъу фэхъуныр лъэпкыим ишэн шхъаэхэм ашыщэу итъогу ар къирекло. А шэн-зэхэтийкэм рэгъузэх зигугуу къэштыгъэ тхыгъэм зыцэ къышыралыгъехэу Жэнэ Казбек Бэчирэу къор, Тыркоо Шамил Даутэ

ыкъор, Бастэ Хисэ Джанхьотыкъор, Хурум Казбек Азмэтыкъор, Натхъо Пшымраф Юсыифыкъор.

Афысыпэ къоджэ псэуплэм тофхъебэ зэфшъахафуу къышырахыжъэхэрэм, тофыгъоу къэуцхэрэм язэшохынкэ, къоджэдэсхэм ящылеклэ-псэукэ, тээклэ нэмийлэми, нахышуу шынхэр.

Тыркоо Шамил.

хэр ары ульэпкымэ, укууджэмэ узывгъегушхээрэр. «Адыгэ макъэм» иклэгъэтхэгъу лъэхъани тэри бэрэ зафетэгъязэ предпринимательствэм пыль адыгэ калэхэм. Лъэшэуи тафэрэз тызэхэзышыкъихэрэм, 1-элэгъу къитфхъухэрэм. Ахэм къагурэло лъэпкыр къэнэным фэш иныдэлфыбэз къэукумэгъян, гъэлжэгъээн зэрэфаар. Тигуалэу къыхэтэгъэцы Афысыпэ къикыгъэ тхыгъэм зыцэ

къышыраогъэ калэхэм ашыщхэр ильэс зэкэлъыклохэм къизэрэддехэрэр. Тафэрэз тэри Бастэ Хиси, Хурум Казбеки ялэлэгъу къизэрэтльягъэсигъэмкэ.

Афысыпэ щыпсэухэрэм ацлекли тэ тцэкли мыхэм тафельяло псаунгъэ пытэ яланэу, ягхэльышуухэр къадэхъунхэу, яштыхуу цыфхэм алоу бэрэ псэунхэу, лъэпкым нахыбэрэ иштуагъэраягъэсигъэмкэ.

Псаунгъэ

Кіэлэцьыклюхэмкэ лъэшэу федэ

Медицинэ ушэтийнэу Барселонэ ишэнэгъэлжэхэм ашыгъэхэм язэфхысыжъэу ахэм къатыгъэр кіэлэцьыклюхэм нахь афэгъэхыгъ.

Ахэм ильэс зэкэлъыклохэм зэрагъеунэфыгъэмкэ, кіэлэцьыклюхэм иакыл нахь хэхъонымкэ, ар нахь куоу гупшигээн амал иэнимкэ пэшэу яшшагъэ къэко чыгыг-уц гъэкыгъэхэм. Ушэтаклохэм къизэралорэмкэ, ублеплэ классхэм ашеджэрэ кіэлэцьыклюхэм чыгыг-уц гъэкыгъэхэмкэ бай чыпслэхэрэм ашхъэвүүц хэль веществу фыжыимре ежвашомрэ нахыб ахэм апэлэпчэгъэ кіэлэцьыклюхэм анахы. «Дунэе шхуантэлэ» хэтигъэ кіэлэцьыклюхэм ялпорэр нахь шэхэу агуруюштыгъ ыкы нахыбэри ашымыгъаштэгъэу шэнэгъэлжэхэм агъеунэфыгъ. Аш имызакью, ягульты нахь иныгъ.

Шэнэгъэлжэхэм зэральтийрэмкэ, цыфхым ипсихикэкэ чыгыг-уц гъэкыгъэхэм шлэгъешхо ял, жыр а чыпслэхэм зэрашыкъабзэм, зэрэнхэш щырэхъятм ямызакью.

Цыфхыбэ зыщызэблэклырэ чыплэхэм...

Урысыем и Къэралыгъо Думэ псаунгъэр къэукумэгъэнимкэ и Комитет ипащэу Д. Морозовым къизэриорэмкэ, цыфхыбэ зыщызэблэклырэ чыплэхэм охтэ благъэхэм автоматическэ дефибрилляторхэр ашагъэуцунхэ альэкыншт.

Ошлэ-дэмышлэу гур къизэрэуцугъэм къыхэклэ дунаим ехижхэрэм япчагъэ нахь маклэ шыгъэним пае Удмуртием и Къэралыгъо Совет аш фэгъэхыгъэ хэбзэгъэуцугъэм къэшакло фэхъугъ. Урысыем ипарламентариевхэр аш дырагъэштэним фэхъазырхуу elo D. Морозовым.

Портативнэ дефибрилляторхэр Урысыем къышыдаагъэйх. Зигугуу мыш дэжьым ашынхэр.

Рэр «автоматические наружные дефибрилляторы» зыфалохэрэр ары. Апэрэ медицинэ 1-элэгъу цыфхым зэрэбгэгъотын пльэкынштим шыгъуазэ пэпч ахэр ыгъэфедэнхэ, зигугуу шыгъуазэ къэуцугъэм апэрэ 1-элэгъу псынкээр ахэмкэ ригъэгъотын ылъэкыншт.

Аш фэгъэхыгъэ хэбзэгъэуцугъэ штэгъэним иклэхээхэм къызэрэхажырэмкэ, цыфхым ыгъэгъу а дефибрилляторын зынэскэ, приборым еж-ежырэу «къеши» токым ираадрэд аш егъэогъэн фаеми, ар имышынхэр.

Цыфхым ыгъу тоф къегъашэжыгъэним фэш ар ишыкагъэ хуумэ, приборым а разрядыр къеты. Гур къызыуцурэм цыфхым ишынэгъэйкэ анахь мэхъаншо зиээр уахътэр арышь, нахыбэрэмкэ ар (уахътэр) шыгъэрэпшь, врачам илэлэгъу ежэн зымылъэкырэри маклэпшь, ахэм афэдэ приборхэр цыфхыбэ зыщызэблэклырэ чыплэхэм ашыбгъотынхэ пльэкынштим яшшагъешхо къэклонуу къитшошы.

Шыкъыхэлажь!

Шушлэ фондэу «Лэлэхэм яшшагъэ» зыфиорэмрэ Урысые общественнэ движениеу «Теклоныгъэм иволонтерхэр» зыцлэмрэ зэгъусэхэу зэхажэгъе федеральнэ тофхъабзэу «Гвоздикэ плъыжкэ» зэджагъэхэр жыоныгъуаклэм и 1-м къышегъэжъагъеу мэкъуогъум и 22-м нэс клошт.

Бгъэхальхъэу «Гвоздикэ плъыжкэ» зыфибуу Фондым итамыгъэу щытыр ыкы ветеранхэм 1-элэгъу ятагъэним фытгээпсихъагъэр республикэм щыпсэурэ цыфхэр нахыбэу зыщызэлукъэхэрэ чыплэхэм пытэу ашышувшэфын шыгъэлжыншт. А тофхъабзэм къыклоорэ ахьшэр зэкэ Хэгъэгу зэошхом иветеранхэм ыкы чыплэ зэпэуцужыныгъэхэм яветеранхэм 1-элэгъу ятагъэним пэуагъэхьашт.

2018-рэ ильэсийм шышхъэйм нэс Фондым иофициальнэ сайтэу www. память поколений.рф отчыр ижъугъотэшт.

Нахь игъэктогъэ къэбарым шууфаемэ, тел. 8-952-971-05-07-м шүтеу, Алекся ДЕНЕКИНА.

Мэлакэ зыбгъалтэмэ...

Шэнэгъэлжэхэм зэрагъеунэфыгъэмкэ, чэзыу-чэзыуу цыфхым мэлакэ зигъялэ, зыщымышхэрэ мафэхэр къыхигъафхэ зыкъукэ, псаунгъэмкэ ишшагъэ къэко.

Аш фэдэрэ зэфхысыжъ ашыгъ Кыбыла Калифорнием иуниверситет иушэтаклохэм. Ахэм къизэрэхажэшырэмкэ, мэфэ зытшүүчим цыфхыр зымышхээ, иммуннэ системэ егъеклэжы.

Шэнэгъэлжэхэм ушэтийн гъэнэфагъэ ашыгъ: ильэснэхэе альяипльягъэх цыф купеу охтэ хэхыгъэм мэфи 2 — 4-м мышхэхэу изышхээрэм. А мафэхэм пкыышольим нэмийкэ шыгъикъэ тоф ышшэу реяжээ: глюкозэ «гъэтгэлтэгъэр», шэр, органическэ соединенихээхэу клетонхэр ыгъэфедхэу евблэ. Ахэм адаклоу лейкоцитхэр бэу ыгъэклохдуу реяжээ.

Цыфхым мэлакэ лээ зыхъукэ, къячэу пкыышольим хэлтээр нахь маклэу ыгъэфедхэйн организмэр пыль. Аш изы амалэу хъурэр иммуннэ клеткабэу пкыышольим имышыкъафхэ «зэргийгээжынхэр» «кишынхэр» ары. Анахьэу ар зыфэхъэхыгъэр зэшынхэе клеткэхэр ары.

Нэмийкэ шэнэгъэлжэхэм ушэтийнхэм нафэ къашыгъэхэе охтабэ зымыкъудыиэр мэлэкэлэним цыфхым ионтэгъуэе къизэрэшигъафхээр, лыэр къызэриукъэбзэр, пкыышольим псынкъэу жы хууныр зэрээзэтийрэлжээр, ары паклошь, химиотерапие зыфашыгъэ сымаджэхэм нахь ышшэх ар къизэрэхажхэр.

Хэутыгъэхэр къизэфигъэфедхээзэ зыгъэхъазырхъэр ЖАКИЭМЫКЬО Аминэт.

Дзюдо

Спорт Унэшхом щэкІо

Я ХХ-рэ лэшэгъум Урысыем дзюдомкэ итренер анахь дэгъоу, СССР-м изаслуженэ тренерэу Кобл Якъубэ фэгъэхыгъэ шэжь зэнэкъокъур тыгъусэ Мыекъуапэ кыщызэуахыгь. Непэ зэукигъухэр аухыштых.

Спорт Унэшхуу Кобл Якъубэ ыціэ зыхырэм дзюдомкэ зэнэкъокъур щэкІо. Воронеж, Москва хэхүхэм, Санкт-Петербург, Башкоростан, Къалмыкын, Къэбэртэе-Бэлькъарым, Къэрэшэ-Щэрдэссын, Дагыстан. Ингуштием, Ставрополь ыкли Краснодар крайхэм, Ростов, Волгоград, Астрахань хэхүхэм, Севастополь, Адыгейим, нэмикхэм ябэнаклохэр зэукигъахъэх.

Спортымкэ дунэе класс зиэ мастерхэр, спортымкэ мастерхэр, Урысыем изэнэкъокъухэм дышье, тыжын медальхэр къащыдэзыхы-

гъэхэу Шъэоцыкly Рустам, Акбар Бейсагуровыр, Муслим Баркалайыр, Мэлыщэ Ахъмэд, Тулпар Айдэмир, фэшьхъафхэри алтырэгъум щэбанэх.

Шъэоцыкly Рустам, Мэлыщэ Ахъмэд яяпэрэ зэукигъухэр дахэу къащыгъех. Краснодар краим къикыгъэхэм медальхэр къдаахын ямурадэу ялэпэлэсэнэгъэ къагъэльягъо. Темыр Кавказым илтыклохэр, фэшьхъаф спортсменхэр теклонигъэр кыдэзыхын зильэкыщхэм ащиштых.

Спортым ыціэрэйхэу Емыж Арамбый, Рудольф Бабоян, Тул-

парэ Мыхъамэт, Klyae Хазэрэ, Игорь Вержбицэм, Хьот Юныс, Беданыкъо Рэмэзан, Къадыр Аслъян, Беданыкъо Байзэт, нэмикхэм гүшүгъэгъу тызыфхъуягъэхэм Кобл Якъубэ фэгъэхыгъе яхнэрэ зэнэкъокъум мэхъенэ ин раты. Бэнэкуу 166-рэ аперэ чыпэхэм афэбанэ.

— Кобл Якъубэ дэгъоу тшэштэгъэ, иоф дэшшарь, — къацуатэ Краснодар краим къикыгъеу Георгий Тутберидзэрэ республикэм спорт Унэшхуу «Ошутенэм» ишащэу Джарымэкъо Юсыфре. — Зэнэкъокъум ныбжыкхээр, спортышхом гъэхъагъэ щызышыгъэхэр щытэлэгъух. Кобл Якъубэ ыгъэсагъэхэм тахапльэшь, тэгушоо.

Георгий Тутберидзэ ионтэгъуягъэ ельтигъеу Владимир Невзоровым ебэнэу къызэрэхэкынтыгъэр шүкілэгъуягъе. Кобл Якъубэ ыгъэсагъэхэм тахапльэшь, тэгушоо.